УДК 37.091.33-027.22:792.091(4-15)„16/17” https://doi.org10.31652/3041-1017-2025(5-1)-12

ТЕАТР ЯК ПЕДАГОГІЧНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ЦІЛІСНОЇ ОСВІТИ ОСОБИСТОСТІ У РАННІЙ НОВИЙ ЧАС

Руслан Басенко,

Полтавський інститут економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м.Полтава, Україна

Анотація

Статтю присвячено історико-педагогічному та історико-культурологічному аналізові поглядів європейських гуманістів та вивченню ранньомодерних освітніх практик щодо інтеграції театру та театральних вистав у розв’язання завдань цілісної освіти особистості. Виявлено ренесансно-гуманістичне бачення педагогічного потенціалу театру, а також прослідковано особливості цієї форми виховання в практиці ранньомодерних європейських закладів освіти – протестантських гімназіях і католицьких колегіумах.

З’ясовано, що у ранньомодерних культурно-світоглядних системах (ренесансний гуманізм, протестантський гуманізм, католицький гуманізм) було спільним визнання вагомого значення театру і театрального мистецтва у реалізації завдань цілісної освіти особистості. Виявлено, що детермінуючи освіту гуманістичним пріоритетом “sapientem et eloquentem pietatem” («вчена і красномовна побожність») тогочасні мислителі ключовими критеріями цілісної освіти проголосили освіченість, красномовство та доброчесність. Інтеграція театру в освітній процес дала змогу успішно сформувати зазначені критерії: вивчення сюжетів та текстів латинських авторів формувало гуманістичну освіченість; виголошення промов та гра ролей давали змогу ефективно розвинути красномовство, а зміст вистав було спрямовано на розвиток доброчесності та духовно-моральну формацію учнів і молоді. Доведено, що гуманісти одностайно підкреслити виняткову педагогічну цінність шкільного театру, а освітні реформатори (протестанти та єзуїти) успішно масштабувати гуманістичні ідеї інтелектуального, естетичного та духовно-морального виховання в широкій культурно-освітній мережі гімназій та колегіумів.

Окреслено значення та роль театрального мистецтва у реалізації гуманістичної філософії цілісної освіти особистості. Зазначено, що ранньомодерні педагогічні уявлення про театр мали значно ширший ефект, ніж лише освітній. Тогочасні театри започаткували нову еру в розвитку театрального мистецтва. На відміну від середньовічного театру, гуманістичний підхід дозволив суттєво «демократизувати» вибір тем, додати творчу фантазію до сюжетів вистав, що забезпечило широкий розквіт шкільної драми у європейському соціокультурному просторі раннього Нового часу..

Ключові слова: цілісна освіта особистості, гуманізм, театр, шкільний театр, театральне мистецтво, ренесансний гуманізм, протестантська гімназія, католицький колегіум, Еразм Роттердамський..

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 37.091.33-027.22:792.091(4-15)„16/17” https://doi.org10.31652/3041-1017-2025(5-1)-12

THEATRE AS A PEDAGOGICAL FORM OF REALIZING THE TASKS OF HOLISTIC EDUCATION OF THE PERSONALITY IN THE EARLY MODERN TIMES

Ruslan Basenko

Poltava Institute of Economics and Law ZVO “Open International University of Human Development “Ukraine”, Poltava, Ukraine

Abstract

The article is devoted to the historical-pedagogical and historical-cultural analysis of the views of European humanists and the study of early modern educational practices for the integration of theater and theatrical performances in solving the problems of comprehensive education of the individual. The Renaissance-humanistic vision of the pedagogical potential of the theater is revealed, and the features of this form of education in the practice of early modern European educational institutions - Protestant gymnasiums and Catholic colleges are traced.

It is found that in the early modern cultural and ideological systems (Renaissance humanism, Protestant humanism, Catholic humanism) there was a common recognition of the significant role of theater and theatrical art in the implementation of the obstacles to the holistic education of the individual. It is established that determining education by the humanistic priority of “sapientem et eloquentem pietatem” (“learned and eloquent piety”), the thinkers of that time proclaimed education, eloquence and virtue as the key criteria of holistic education. The integration of theater into the educational process made it possible to successfully form these criteria: the study of plots and texts of Latin authors formed humanistic education; Speeches and role-playing allowed to effectively develop eloquence, and the content of the performances was aimed at developing virtue and spiritual and moral formation. It is proven that humanists unanimously emphasize the exceptional pedagogical value of school theater, and educational reformers (Protestants and Jesuits) successfully scale up humanistic ideas of intellectual, aesthetic and spiritual and moral education in a wide cultural and educational network of gymnasiums and colleges.

The significance and role of theatrical art in the implementation of the humanistic philosophy of holistic education of the individual are determined. It is noted that early modern pedagogical ideas about theater had a broader effect than just educational. The theaters of that time marked the beginning of a new era in the development of theatrical art. Unlike the medieval theater, the humanistic approach made it possible to significantly “democratize” the choice of topics, add creative fantasy to the plots of performances, which ensured the widespread flourishing of school drama in the European socio-cultural space of the early modern period.

Keywords: holistic education, humanism, theatre, school theatre, theatrical art, Renaissance humanism, Protestant gymnasium, Catholic college, Erasmus of Rotterdam..

Постановка наукової проблеми. Динамізм змін та взаємопов’язаність суспільного розвитку в сучасному світі визначає новий запит на цілісну особистість, яка володіє сформованими інтелектуальними, соціальними, етико-естетичними, валеологічними та духовно-культурними якостями, має стійку здатність до самонавчання впродовж життя, оперує ситемою «м’яких» навичок та має готовність до соціальних і професійних змін. Запит сучасності на гармонійно розвинену особистість є очевидним та виправданим. Виняткове значення в структурі сучасної особистості займає естетичний складник, який не лише дає змогу переживати естетичні почуття та удосконалювати естетичні цінності, але є вагомим чинником розвитку особистості в цілому, має можливість впливати на емоційно-вольову, інтелектуальну, духовну сферу людини.

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Естетичне виховання становить вагоме значення для розвитку сучасної особистості забезпечуючи формування здатності сприймати, розуміти та створювати прекрасне в житті, природі, мистецтві. Естетичне виховання сприяє розвитку гармонійної та духовно багатої особистості, впливає на моральні й культурні цінності людини, дає змогу розвивати творчі здібності, формувати естетичний смак та світогляд, збагачує духовний світ людини, почуття гармонії, співпереживання та емоційного інтелекту, посилює гуманістичні цінності та етичні принципи, сприяє вихованню чеснот добра, співчуття, чесності, допомагає уникати байдужості та аморальності. Саме через мистецтво людина здобуває вміння розуміти інших, спілкуватися мовою емоцій і символів, бере участь в культурній комунікації між поколіннями та народами. Мистецтво створює гармонійний баланс між внутрішнім світом і зовнішнім середовищем, чинить позитивний вплив на психоемоційний стан, допомагає долати стреси, тривожність та негативні емоції, дає можливість виражати почуття та переживання, загалом відіграє вагому роль у формуванні культурної, моральної та творчої особистості, що гармонійно взаємодіє із суспільством та природою.

З-поміж різних видів мистецтва виняткове значення для формування системи етико-естетичних ставлень особистості становить театр і театральне мистецтво. Перегляд театральних вистав чи кінокартин по-особливому впливає на особистість, визначаючи появу нових думок, формуючи нові смисли, спонукаючи до нових вчинків і рішень, даруючи нові естетичні відчуття та викликаючи нові емоційні переживання. Більше того, залученість особистості в театральну гру, як-от в межах шкільного чи аматорського театру або професійної театральної діяльності відкриває перед людиною суттєво нові можливості пізнання самої себе та оточуючого світу, створює середовище розкриття талантів і здібностей особистості, а іноді й «відкриття» її прихованого «Я». Зрештою, підкреслюючи виняткове значення театру в житті людини, доречно навести всесвітньо відому шекспірівську максиму про сутність людського буття: життя – гра, а люди – актори: «All the world's a stage, And all the men and women merely players: They have their exits and their entrances; And one man in his time plays many parts, His acts being seven ages" [12].

Розуміли виняткове педагогічне значення театру та театрального мистецтва й гуманісти європейського Відродження, які, запропонувавши всеєвропейську програму "pietas litterata" («освічене благочестя»), звернули увагу на важливість естетичного складника, зокрема наголосили на необхідності інтеграції в освітній процес музики, співів, театральних вистав, процесій, публічних диспутів тощо. Гуманісти обґрунтували думку про необхідність реформування середньовічної системи освіти, підкреслили важливість кардинальної перебудови навчання на принципах творчості, всебічності, антропоцентризму та раціональності, засвідчили необхідність розвитку цілісної освіти особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Історико-педагогічне осмислення ранньомодерної ідеї цілісної освіти особистості було предметом наукових студій українських вчених. Окремо виділимо історико-педагогічні доробки І. Беха, Г. Васяновича, Л. Ваховського, С. Гончаренка, Б. Года, М. Гриньової, М. Євтуха, Н. Ничкало, А. Сбруєвої, О. Сухомлинської, З. Хижняк, І. Цебрій, М. Ярмаченка та інших. Естетичний складник ранньомодерних освітніх практик був предметом наукових зацікавлень Т. Зузяк, П. Котлярова, Є. Кохановича, О. Лавріненка, Г. Навольської, Т. Прибори, С. Сєрякова, Т. Шевченко та інших дослідників.

Мета статті проаналізувати погляди європейських гуманістів та окреслити ранньомодерні освітні практики щодо інтеграції театру та театральних вистав у розв'язання завдань цілісної освіти особистості. Важливо прослідкувати, як ренесансні гуманісти оцінювали педагогічний потенціал театру, а також визначити особливості цієї форми виховання в практиці ранньомодерних європейських закладів освіти – протестанстьких гімназій та католицьких колегіумів, окреслити значення та роль театрального мистецтва у реалізації гуманістичної філософії цілісної освіти особистості.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що вибудуваний гуманістами педагогічний ідеал, гармонійно поєднав раціональність і доброченість, а їхнім зовнішнім атрибутом було визначено красномовство. Запропонована

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

гуманістами педагогічна максима цілісної освіти особистості визначала ключове завдання: “sapientem et eloquentem pietatem” («вчена і красномовна побожність»). Такий підхід спрямував педагогічні завдання навчання і виховання в напрямі гармонійного розвитку особистості за трьома пріоритетами: освіченість, красномовство та доброчесність [9, с. 12]. Вагоме значення в розв’язанні визначених гуманістами педагогічних завдань належало естетичним практикам. Мова йшла про необхідність залучення різних видів мистецтва в освітній процес, інтеграцію в навчання і виховання співів, театральних виступів, публічного виголошення промов та інших освітніх практик естетичного змісту. Про виняткове педагогічне значення театру та інтеграції його педагогічного потенціалу до процесу навчання й виховання активно дискутували гуманісти, а реформатори тогочасної освіти – протестанти та єзуїти, активно залучали можливості театру в освітній процес ранньомодерних гімназій та колегіумів.

Вивчення ренесансної педагогічної думки свідчить, що гуманісти активно дискутували про цінність інтеграції в освітній процес елементів театральних вистав та сценічного мистецтва. Проблематика театру займала окреме місце в тогочасних філософсько-педагогічних творах. Гуманісти європейського Відродження вагомого значення надавали використанню шкільного театру в освіті, вважаючи його не лише розвагою, а й ефективним засобом навчання та виховання. У драматичних виставах мислителі вбачали ефективний спосіб розвитку риторики, моральних цінностей та критичного мислення учнів і молоді.

Педагогічний підхід щодо інтеграції театру в освітній і виховний процес було репрезентовано в творчій спадщині багатьох гуманістів. «Патріарх» пізнього Відродження нідерланстький гуманіст Еразм Роттердамський (Desiderius Erasmus Roterodamus) у трактаті «Про виховання християнського правителя» наголошував, що театр сприяє моральному вихованню та розвитку риторичних навичок особистості, підкреслював, що через драматичні вистави учні можуть краще засвоювати етичні та соціальні норми. Таку думку продовжував іспанський гуманіст Хуан Луїс Вівес (Joan Lluís Vives), який висловлювався на користь використання театру як дидактичного засобу, вважав, що драматичні постановки допомагають учням розвивати емпатію та аналітичні здібності [13]. Англійський філософ Томас Мор (Sir Thomas More) у всесвітньо відомій «Утопії» наголошував на виховній ролі мистецтва, включно з театром, висловлював думку, що сценічні постановки є моральним дзеркалом для суспільства та ефективним джерелом педагогічного впливу на учнів. Французький мислитель Мішель де Монтень (Michel Eyquem de Montaigne) стверджував, що театр – це школа життя, де учень може вивчати людську природу, звертав увагу на те, що драматичні постановки є способом навчати учнів через переживання та уяву. Нарешті італійський гуманіст Франческо Робортелло (Franciscus Robortellus) в латинському коментарі до «Поетики» Арістотеля обґрунтував виняткову роль катарсису в освітньому процесі, вважав, що театр вчить людей не лише розуміти мистецтво, а й рефлексувати над власними почуттями [1, с. 132].

Як бачимо, у гуманістичному дискурсі ранньомодерної Європи значної уваги було присвячено аналізові місця і ролі театру в освітньому процесі. Гуманісти були одностайні щодо його виховного потенціалу, адже театр давав змогу успішно розв’язати тогочасні завдання цілісної освіти особистості. Шкільні театри допомагали учням опанувати риторику та оволодіти мистецтвом красномовства, сприяли розвиткові доброчесності, були засобом активного навчання, адже замість пасивного засвоєння знань учні мали можливість брати участь у виставах, а знайомство з літературою та культурою через сценічне мистецтво поліпшувало естетичне сприйняття дійсності.

Гуманістичне розуміння театру як впливової педагогічної форми розв’язання завдань цілісної освіти особистості не було випадковим. Такий підхід цілком корелював із тогочасною інтелектуальною дискусією щодо необхідності реформування середньовічної освітньої традиції. У діяльності церковно-монастирських середньовічних шкіл також був присутній елемент театральної освіти, проте його педагогічний потенціал значно звужувався схоластичним змістом [7]. Відомо, що гуманісти, кардинально не пориваючи із християнською духовно-моральною парадигмою освіти, все ж серйозно критикували схоластичну систему навчання та середньовічну методику опанування граматики та діалектики за їхню надмірну абстрактність та відстороненість від особистості,

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

за необґрунтований ухил в репродуктивність та беззаперечну орієнтацію на авторитет вже існуючих ідей, думок, тверджень і персоналій. Гуманісти здійснили успішну спробу зіставити дві основи навчання і виховання: індивідуальний досвід навчання та доктринальне знання, схвалене інтелектуальними авторитетами. Не вірно було би говорити, що запропоноване формулювання було риторичним запитанням. Гуманісти не ставили за мету протиставити індивідуальний досвід, який учень здобуває в процесі навчання вже існуючому «верифікованому» знанню, яке становило зміст навчання. Більше того, Еразм Роттердамський підкреслював, що саме «... мудрістю навчання здобув раціональне та обґрунтоване судження», а «... філософія за рік може навчити тому, що досвід за тридцять років» [10, p. 27].

Водночас, переможним «завоюванням» гуманістів було власне звернення уваги на важливість індивідуального досвіду, адже схоластична система надавала безкомпромісний пріоритет винятково «верифікованому» знанню інтелектуальних авторитеті, яке необхідно було опанувати без творчого переосмислення та «демократичних» інтерпретацій. Гуманісти звернули увагу на виняткову користь саме індивідуального досвіду навчання в процесі якого особистість здобуває досвід формування цінностей, переживання емоцій, вироблення ставлень, сприйняття перемог і поразок тощо. Реалізації запропонованої гуманістами освітньої філософії добре відповідало мистецтво, зокрема театр, який дає змогу відчути та накопичити суб'єктивний досвід як в акторській грі, так і в процесі сприйняття та осмислення театральних сюжетів [10, p. 26].

Гуманісти розглядали театр та вистави з-поміж «універсальних освітніх опцій», які дають змогу реалізувати завдання цілісної освіти особистості. Згадувані вже Еразм Роттердамський та Х.Л. Вівес уважали, що заохочення, схвалення, гра, розповіді, історії та обговорення цікавих фактів є важливими прийомами посилення ефективності виховання. Гуманісти підкреслювали, що театральне образне відображення світу найкращим чином сприяє засвоєнню навчального матеріалу, є найбільш повчальним та приваблює учнів, а відтак дозволяє досягти найкращого виховного ефекта. Гуманісти всіляко підтримували використання театру в шкільній освіті, розглядаючи його як спосіб гармонійного поєднання інтелектуального розвитку, морального виховання та практичного засвоєння мовних навичок. Зокрема, у праці "De ratione studii" («Про метод навчання») Еразм Роттердамський рекомендував включати до навчального процесу інсценізації латинських текстів. Це мало допомогти учням оволодіти латиною в живій і цікавій формі. Театр, на думку гуманіста, також сприяв вихованню етичних чеснот, оскільки вистави часто містили моральні настанови та демонстрували приклади доброї поведінки. На думку Еразма Роттердамського, театральна гра безпосередньо відповідає етосу та духу навчання і виховання. Подібно й Х.Л. Вівес, наголошуючи на важливості морального виховання та практичного навчання вважав, що театр сприяє розвитку красномовства, пам'яті та емоційної виразності учнів. У трактаті "De tradendis disciplinis" («Про навчання наук») гуманіст зазначав, що драматичні твори, особливо класичні латинські комедії та трагедії, значно допомагають у вивченні мов та риторики [13]. Водночас Х.Л. Вівес робив застереження про неприпустимість сцен, які містять аморальні або легковажні сюжети, застерігав від надмірного захоплення театром, якщо він відволікає учнів від серйозного навчання або сприяє недоброчесній поведінці [10, p. 27].

Із такою думкою погоджувалися й інші мислителі. Так, Томас Еліот (Sir Thomas Elyot), англійський дипломат та письменник-гуманіст у праці "The Gouernour" («Правитель») підкреслював важливість активного поширення театральної гри в закладах освіти. Томас Еліот вважав театр важливим засобом формування моральних та інтелектуальних якостей людини. Він наголошував, що драма має не лише розважати, а й допомагати глядачам глибше усвідомлювати сутність людської природи та моральні дилеми. У п'єсах, таких як "Вбивство в соборі" та "Сімейне возз'єднання", він поєднував філософські та релігійні теми з емоційним впливом сцени, що робило його твори важливими для виховання свідомої особистості. Інший британський гуманіст і письменник Роджер Ашам (Roger Ascham) у творі "The Scholemaster" («Учитель») наголошував, що школа повинна бути будинком гри та спостереження, адже учні краще засвоюють матеріал споглядаючи його образне відтворення. Роджер Ашам стверджував, що внтеграція театра

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

в освітній процес має не лише навчальну, а й глибоко моральну функцію. Він сприяє розвитку аналітичного мислення, емпатії та усвідомлення духовних цінностей [10, p. 27].

Якщо гуманісти європейського Відродження запропонували ціннісно-смисливі виміри інтеграції театру в досягнення педагогічних пріоритетів європейського Відродження, то на практиці реформаторами освітнього процесу виступили протестанти та єзуїти, які виробили власний організаційно-педагогічний досвід та «вмонтували» шкільний театр в освітніх і виховний процес [3, с. 367]. Одним із перших у протестантських гімназіях театр був створений в гімназії Йоганна Штурма. Учні ставили вистави античних авторів, приділяли значної уваги сценічній вимові та розробленню образів.

Найбільшого розвитку шкільний театр набув в католицьких закладах освіти. Учителі-єзуїти значної уваги приділяли розвитку шкільного театра: у більшості домів ордену єзуїтів вони існували як окремі організаційні одиниці. Сучасний ренесансознавець Борис Год підкреслював, що єзуїтський театр займав особливе місце в освітньому процесі. Вистави організовувалися на церковні свята та події громадсько-публічного життя. До репертуару театру входили класичні трагедії та комедії, сценки з шкільного життя, інтермедії, костюмовані діалоги, декламації [1, с. 133-134]. У «Конституціях Товариства Ісуса» зазначалося, що «… щотижня один зі студентів має виголошувати промову на тему, яка б сприяла духовному зросту слухачів і породжувала в них бажання зростати в усіляких чеснотах та чистоті. Метою таких заходів є не тільки вироблення гарного стилю, але й удосконалення моральних звичаїв» [2, с. 187]. Борис Год резюмував, що участь у виставах сприяла згуртуванню колективу, розвитку художніх та інших здібностей, процесу самореалізації особистості [1, с. 134].

Єзуїтський театр відігравав важливу роль у навчальній системі єзуїтів, особливо в колегіумах, які були осередками гуманістичної освіти в Європі з XVI століття. Театр був не просто розвагою, а потужним педагогічним засобом, що сприяв навчанню, моральному вихованню та релігійному формуванню учнів. Сучасна дослідниця Тетяна Прибора, визначаючи особливості розвитку єзуїтського театру зазначала, що його метою було створити «цілісну людину», забезпечити її моральне, розумове, естетичне, фізичне та соціальне виховання. Театральні вистави допомагали учням засвоювати латину та риторику, оскільки сценарії готувалися латиною та містили складні мовні конструкції. У п’єсах часто відображалися християнські цінності, життя святих, боротьба добра і зла, що давало змогу розв’язувати завдання духовно-морального виховання. Крім того, участь у виставах покращувала навички ораторського мистецтва, виразної мови та публічного виступу [5, с. 283].

У театрі єзуїтів часто було презентовано грандіозні постановки – морально-релігійні драми, алегоричні вистави, історичні п’єси, що включали декорації, музику, навіть спецефекти для підсилення емоційного впливу. У шкільних театрах демонструвалися класні діалоги та декламації, п’єси з нагоди різних свят, урочисті спектаклі, релігійні вистави, що присвячувалися церковним святам, публічно-звичаєві процесії, що проводилися з нагоди державних або місцевих свят. Більше того, єзуїтський театр став центром розвитку балету та музичного мистецтва [5, с. 285]. Музичний супровід надавав виставам яскравості, а також посилював їхній емоційний вплив. У театрі успішно поєднували виступи інструментальних і вокальних ансамблів із репертуаром театрів, танцями, монологами. Шкільні театри ордену спільно з бурсами музикантів брали участь у публічно-культурницьких заходах в європейських містах, зокрема в урочистих привітаннях, весіллях на, процесіях [11, p. 553]. Сюжети театральних вистав запозичувалися з творів Святого Письма, життя святих тощо. Часто тематику для п’єси визначав ректор колегіуму, а текст – готували учні самостійно [6, с. 138]. Водночас, як підкреслювала сучасна дослідниця Тетяна Шевченко, трагедії та комедії у шкільному театрі мали бути священного і побожного змісту [8, с. 243].

Як бачимо, єзуїтський театр став невід’ємною частиною європейської культури та освіти, а його традиції вплинули на розвиток драматичного мистецтва в католицьких країнах. Шкільні театри ордену єзуїтів розвинулися набагато ширше, ніж вирішення освітніх завдань. Вони ставали осередками культурного життя ранньомодерних міст Європи, збирали не лише молодь, але й міську інтелігенцію, дворянство і буржуазію. Єзуїтам вдалося навіть сформувати

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

власний тип драми, теоретиками якого були Ю. Скалігер, Я. Понтан, О. Донаті, Я. Масен [4, с. 271].

Висновки. Як бачимо, у ранньомодерних культурно-світоглядних системах (ренесансний гуманізм, протестантський гуманізм, католицький гуманізм) спільним було визнання вагомого значення театру і театрального мистецтва у реалізації завдань цілісної освіти особистості. Детермінуючи освіту гуманістичним пріоритетом "sapientem et eloquentem pietatem" («вчена і красномовна побожність») тогочасні мислителі ключовими критеріями цілісної освіти проголосили освіченість, красномовство та доброчесність. Інтеграція театру в освітній процес дала змогу успішно формувати зазначені критерії: вивчення сюжетів та текстів латинських авторів формувало гуманістичну освіченість; виголошення промов та гра ролей давали змогу ефективно розвинути красномовство, а зміст вистав було спрямовано на розвиток доброчесності та духовно-моральну формацію. Гуманісти одностайно підкреслити виняткову педагогічну цінність шкільного театру, а освітні реформатори (протестанти та єзуїти) успішно масштабувати гуманістичні ідеї інтелектуального, естетичного та духовно-морального виховання в широкій культурно-освітній мережі гімназій та колегіумів. Важливо підкреслити, що ранньомодерні педагогічні уявлення про театр мали значно ширший ефект, ніж лише освітній. Тогочасні театри започаткували нову еру в розвитку театрального мистецтва. На відміну від середньовічного театру, гуманістичний підхід дозволив суттєво «демократизувати» вибір тем, додати творчу фантазію до сюжетів вистав, що забезпечило широкий розквіт шкільної драми у європейському соціокультурному просторі раннього Нового часу..

Список використаних джерел

1. Год Б. В. Дитячі ігри (від Античності до початку ранньомодерного часу) : монографія. Полтава : Вид-во ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2015. 182 с.
2. Конституції Товариства Ісуса та їх Додаткові Норми / пер. з англ. А. Маслюх. Львів : Свічадо, 2005. XXV, 532 с.
3. Навольська Г. Роль шкільного театру у формуванні духовності в навчальних закладах ордену єзуїтів. Українська освіта у світовому часопросторі : матеріали Міжнар. конгресу, Київ, 25-27 жовтня 2007 р. Київ: Рада, 2007. С. 366–368.
4. Пилипчук Р. Я. Театр : текст і дійство. Історія української культури : у 5 т. / голов. ред. Б. Є. Патон. Київ : Наукова думка, 2001-2013. Т. 2 : Українська культура XIII – першої половини XVII століть / ред. Я. Д. Ісаєвич. 2001. С. 721–729.
5. Прибора Т. Шкільний театр як форма єзуїтської системи виховання (XVII-XVIII ст.). Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2017. Вип. 57. С. 281–288.
6. Сєряков С. О. Повсякденне життя єзуїтських шкіл України. Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії : в 2 т. / голов. ред. В. Смолій ; відп. ред. В. Горобець. К. : Ін-т іст. України, 2012. Т. 1 : Практики, казуси та девіації повсякдення. 2012. С. 99–140.
7. Цебрій І. В. Науково-практичні підходи до змісту театральної освіти в діяльності церковно-монастирських шкіл. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полт. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2006. Вип. 6 (53). С. 127–135.
8. Шевченко Т. М. Docere, Movere, Delectare : виховні практики єзуїтських шкіл ранньомодерного часу. Труди Київської Духовної Академії. Київ : Вид. від. УПЦ, 2013. № 19. С. 241–270.
9. Яковенко Н. М. Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. Київська старовина. 1997. № 1-2 (315). С. 11–27.
10. Cartwright K. Theatre and Humanism. English Drama in the Sixteenth Century. United Kingdom: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1999. 350 p.
11. Kochanowicz J. Wklad Jezuitow w Kulturę Muzyczną Okresu Staropolskiego. Wklad Jezuitow do Nauki i Kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodow i Pod Zaborami / pod red. naukowa I. Stasiewicz-Jasiukowej. Krakow ; Warszawa : WAM, 2004. S. 545–562.
12. Shakespeare W. All the world's a stage. URL: https://www.poetryfoundation.org/-poems/56966/speech-all-the-worlds-a-stage
13. Vives J. L. Tratado de la Ensenanza. Introduccion a la Sabiduria. Escolta del Alma. Dialogos. Pedagogia Pueril / est. prelim. y prologos J. M. Villalpando. Mexico : Editorial Porrua, 2004. N. 447. 448 p.

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

References

1. Hod B. V. Dytiachi ihry (vid Antychnosti do pochatku rannomodernoho chasu). [Children's games (from Antiquity to the beginning of early modern times)]: monohrafiia. Poltava : Vyd-vo PNPU im. V. H. Korolenka, 2015. 182 s.
2. Konstytutsii Tovarystva Isusa ta yikh Dodatkovi Normy. [Constitutions of the Society of Jesus and their Supplementary Norms] / per. z anhl. A. Masliukh. Lviv : Svichado, 2005. KhKhV, 532 s.
3. Navolska H. Rol shkilnoho teatru u formuvanni dukhovnosti v navchalnykh zakladakh ordenu yezuitiv. [The role of school theater in the formation of spirituality in educational institutions of the Jesuit order]. Ukrainska osvita u svitovomu chasoprostori : materialy Mizhnar. konhresu, Kyiv, 25-27 zhovtnia 2007 r. Kyiv: Rada, 2007. S. 366–368.
4. Pylypchuk R. Ya. Teatr : tekst i diistvo. [Theater: text and action]. Istoriia ukrainskoi kultury : u 5 t. / holov. red. B. Ye. Paton. Kyiv : Naukova dumka, 2001-2013. T. 2 : Ukrainska kultura KhIII – pershoi polovyny KhVII stolit / red. Ya. D. Isaievych. 2001. S. 721–729.
5. Prybora T. Shkilnyi teatr yak forma yezuitskoi systemy vykhovannia (XVII-XVIII st.). [School theater as a form of the Jesuit education system (17th-18th centuries)]. Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. 2017. Vyp. 57. S. 281–288.
6. Sieriakov S. O. Povsiakdenne zhyttia yezuitskykh shkil Ukrainy. [Daily life of Jesuit schools in Ukraine]. Povsiakdennia rannomodernoi Ukrainy. Istorychni studii : v 2 t. / holov. red. V. Smolii ; vidp. red. V. Horobets. K. : In-t ist. Ukrainy, 2012. T. 1 : Praktyky, kazusy ta deviatsii povsiakdennia. 2012. S. 99–140.
7. Tsebrii I. V. Naukovo-praktychni pidkhody do zmistu teatralnoi osvity v diialnosti tserkovno-monastyrskykh shkil. [Scientific and practical approaches to the content of theater education in the activities of church and monastic schools]. Pedahohichni nauky : zb. nauk. pr. / Polt. nats. ped. un-t im. V. H. Korolenka. Poltava : PNPU im. V. H. Korolenka, 2006. Vyp. 6 (53). S. 127–135.
8. Shevchenko T. M. Docere, Movere, Delectare : vykhovni praktyky yezuitskykh shkil rannomodernoho chasu. [Docere, Movere, Delectare: Educational Practices of Early Modern Jesuit Schools]. Trudy Kyivskoi Dukhovnoi Akademii. Kyiv : Vyd. vid. UPTs, 2013. № 19. S. 241–270.
9. Yakovenko N. M. Latynske shkilnytstvo i «shkilnyi humanizm» v Ukraini kintsia XVI – seredyny XVII st. [Latin schooling and "school humanism" in Ukraine in the late 16th - mid-17th centuries]. Kyivska starovyna. 1997. № 1-2 (315). S. 11–27.
10. Cartwright K. Theatre and Humanism. English Drama in the Sixteenth Century. United Kingdom: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1999. 350 p.
11. Kochanowicz J. Wklad Jezuitow w Kulturę Muzyczną Okresu Staropolskiego. Wklad Jezuitow do Nauki i Kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodow i Pod Zaborami / pod red. naukowa I. Stasiewicz-Jasiukowej. Krakow ; Warszawa : WAM, 2004. S. 545–562.
12. Shakespeare W. All the world's a stage. 2025. URL: https://www.poetryfoundation.org/-poems/56966/speech-all-the-worlds-a-stage
13. Vives J. L. Tratado de la Ensenanza. Introduccion a la Sabiduria. Escolta del Alma. Dialogos. Pedagogia Pueril / est. prelim. y prologos J. M. Villalpando. Mexico : Editorial Porrua, 2004. N. 447. 448 p.

Про автора

Руслан Басенко, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства та фінансів Полтавський інститут економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Полтава, Україна, e-mail:: basenko_ruslan@ukr.net

About the Author

Ruslan Basenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Law and Finance, Poltava Institute of Economics and Law, Open International University for Human Development "Ukraine", Poltava, Ukraine, E-mail: basenko_ruslan@ukr.net

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)